

תצוה — ז' אדר*

בשנה מעוברת (כבשנה זו) איז דער תענית ז' אדר באדר ראשון — וואָרום ז' אדר ראשון דוקא איז בסביבות פון פרשת תצוה.

דאָרף מען פאַרשטיין: ז' אדר איז אויך דער טאָג פון לידת משה⁶, ווי די גמרא⁷ זאָגט: „הקב"ה יושב וממלא שנותיהם של צדיקים מיום ליום ומחודש לחודש"⁸ — היינט פאַרוואָס איז נישט מרומז אין פרשת תצוה אויך לידתו של משה?

ב. אין פשטות קען מען זאָגן, אַז אויך לידת משה איז מרומז אין דער סדרה — אין דעם וואָס דער נאָמען פון דער סדרה איז „ואתה תצוה"⁹, וואָס

א. ס'איז ידוע אַז ז' אדר, יום פטירת משה רבינו¹, פאַלט אויס (ברוב השנים) בסמיכות צו פ' תצוה; און ווי עס שטייט אין ספרים² דער רמז אויף דעם אין פ' תצוה, אַז משנולד משה איז דאָס די איינציקע סדרה אין דער תורה (נאָך פ' שמות³) וואו עס ווערט נישט דערמאָנט משה'ס נאָמען⁴, און דערין איז מרומז די הסתלקות פון משה ב' אדר.

און דאָס איז אויך מתאים מיט דעם וואָס עס שטייט אין מגן אברהם⁵, אַז

(*) שענינו באדר ראשון — ראה בפנים סעיף א' (מגן אברהם). וראה לקו"ש חכ"ז ע' 204 בהערה. (1) מגילה יג, ב. וש"נ. מאמר האחרון במגילה תענית. ושו"ע או"ח סי' תקפ ס"ב. וראה לקמן בפנים.

(2) מאור עינים פרשתנו (ועוד). וכמובן אין בזה סתירה להטעם (זח"ג רמז, א ועוד) — ראה לקמן הערה (4) שזהו מפני שאמר משה מחני נא מספרך — כי עדיין טעמא בעי למה דוקא בפ' תצוה (ואדרבה — לכאורה צ"ל בפרשיות שלאחרי אמירת מחני נא). — וראה לקו"ש חכ"א ע' 173 ואילך.

(3) פ"י הרא"ש הדר זקנים (משנולד משה עד משנה תורה). בעה"ט ריש פרשתנו („משעה שנולד משה" — ובחצ"ע הוסיפו ככפ"י הרא"ש).

(4) זח"ג רמז, א. מדרש הנעלם בזהר חדש שה"ש קרוב לתחלתו ד"ה פתח ואמר (רא"ה). פ"י הרא"ש (הדר זקנים). בעה"ט ופוענח חזק ריש פרשתנו. רבותינו בעה"ט תשא לב, לב. ועוד. וראה לקו"ש ח"ב ע' 674 ואילך.

(5) או"ח שם סק"ה. מתשובת מהרי"ל סליא. וכ"ה בתה"ד סרצ"ד. וראה שו"ת מהר"י מינץ סי.ס. רמ"א סתקס"ח ס"ז (ובנין שם וש"נ). ובמהרי"ל שם, דאף שמת באדר הסמוך לינסן מתענין באד"ר. אבל במג"א ממשיר, „בעיין בילקוט יהושע דף ד' ע"ב דאיכא מ"ד שהיתה מעוברת ומת באד"ר" (והוא ביל"ש שם רמז טו. ממכילתא בשלח טז, לה). והנה צויין באחרונים דעות אלו שצ"ל באדר שני (הצ"ח) (בשאלת יעב"ץ ח"א סק"יו). היעב"ץ

בסידורו. פתח עינים (ר"ה, יא). חת"ס חא"ח סקס"ג. שו"ת ויען יצחק חיי"ד סליט. שכיות החמדה לר"ד פארו. (ועוד) — אבל כבר כתבו בערוך השלחן, במשנה ברורה, ארחות חיים החדש (ועוד) דנוהגין להתענות בראשון. והרי במדינות אלו היו רוב מנין דבני בדורם.

(6) מגילה שם. וש"נ.

(7) קידושין לח, א.

(8) ועפ"ז מובן שבשנה מעוברת ענינו לידת משה הוא באד"ר. וראה סוטה יב, ב דלחז מ"ד נולד ב' אד"ר. וראה שאילת יעב"ץ שם דלמ"ד זה כצ"ל ביום מיתתו שנפטר ב' אד"ר לפי שהקב"ה ממלא שנותיהן של צדיקים כו'. וראה לקמן הערה 63.

(9) ראה מגילה כט, סעי'ב. „חל להיות בואתה תצוה", ושם יש לדחוק שהכוונה להתחלת קריאת היום. אבל בזה"ש שם מפורש „דלא מדבר בפרשת ואתה תצוה", וכ"ה בזה"ש שם (ברוב הדפוסים) „ואהי פרשת ואתה תצוה". וכ"ה בסדר תפלות להרמב"ם. ה"ל תפלה פ"יג הכ"ב (אבל ראה לקו"ש ח"ז ע' 100 שו"ה להערה 3). ובכ"מ בפרש"י — תרומה כה, ו"ז. צו ח, ב. ה.

ענין פון קבלת נזירות, און תוספות ¹⁵ איז מסביר די שאלה, אז „ביום הוולדו דהיינו ב'ו' אדר שמחו שמחה גדולה וביום מותו כ'ו' רבים נדרו בנדר ורבו נזירים בישראל מחמת צער והוא אמר בסתם אהא היינו כמו שהי' בדורו של משה ב'ו' באדר ביום מותו ונזירות קבל עלי' או כיום הוולדו קאמר ושמחה קבל עלי'".

זעט מען דאך אז ז' אדר איז (געווען) אויך א יום שמחה ¹⁶, היינט פארוואס איז ער נקבע געווארן בלויז אלס יום תענית?

[מ'קען ניט זאגן אז דער ספק איז גמרא איז צי ער האט געמיינט ז' אדר ווי דאס איז לאחר מיתת משה און ער האט מקבל געווען נזירות, אדער ער האט געמיינט ז' אדר בחיי משה בעלמא דין וואס דעמאלט איז דאס געווען א יום שמחה ¹⁷ מצד לידתו — אבער איצטער איז דער טאג לכל הדיעות א יום תענית —

דאס גייט ¹⁸ אויף משה רבינו ¹⁹, און ווי-באלד אז דער שם הסדרה איז מרמז אויפן תוכן פון דער גאנצער סדרה — קומט אויס, אז אין דער גאנצער סדרה איז מרומז דער ענין פון (לידת) משה.

אפילו לויט די דעות און לויט מנהג ישראל (און ווי געדרוקט בחומשים) אז זי ווערט אנגערופן „תצוה" — איז דאס דאך לשון יחיד לנוכח — בהמשך צו „וידבר ¹² ה' אל משה לאמר" שבהתחלת הענין, און — אויך גלייך נאך „תצוה" — „אהרן אחיך".

מען דארף אבער פארשטיין, ווי שטי-מען ביידע רמזים הנ"ל: פון איין זייט, איז אין דער סדרה ווערט אינגאנצן ניט דערמאנט משה'ס נאמען (וואס ווייזט, אז אין דער סדרה איז נישט ענינו של משה); און פון דער צווייטער זייט, איז יעדער ווארט פון דער סדרה הייסט א ווארט פון פרשת „ואתה תצוה" וואס גייט אויף משה?

ג. וועט מען דאס פארשטיין בהקדם לבאר ענין התענית פון ז' אדר — דלכאורה דארף מען פארשטיין: פאר-וואס האט מען קובע געווען ז' אדר (בלויז) אלס יום התענית מצד מיתת משה ¹³, מען געפינט דאך אין גמרא ¹⁴ די שאלה וועגן איינעם וואס זאגט „כמשה בשבעה באדר" צי דאס איז אן

(15) שם ד"ה אמר כמשה. ועד"ז בפי' הרא"ש.
(16) להעיר שמצינו שמחה ביום הולדת יצחק זמן רב אחר פטירתו (תנחומא סיפ' פקודי). ועד „שחשב הקב"ה לערב שמחת המשכן בשמחת היום שנולד בו יצחק אבינו" (תנחומא שם).

(17) כדמשמע לכאורה מלשון התוס', דביום הוולדו דהיינו ב'ו' באדר שמחו שמחה גדולה (ובשטמ"ק בשם הר' עזריאל „ביום שנולד משה דאכלו ושתו וחדו"). * וצע"ק הרי „ותצפנהו ג' ירחים" ומי ידע אז שישמח, לבד עמרם וכ"ב. ולכאורה דוחק לומר שלהם כיוון באמרו „כמשה בשבעה באדר" — ואולי ותצפנהו רק הממצים.

(10) להעיר מחומת אנך להחידא ריש פרשתנו. ולכבוד מרע"ה נאמרה פרשה זו בלשון הזה ואתה תצוה כו'. מאור עינים שם. לקו"ש ח"ב ע' 675. תכ"א וחכ"ז שם.

(11) והרי זוהי הסדרה היחידית שמודגש בשמה ענינו של משה. משא"כ פ' „כי תשא", „נשא" ועוד — אף שהכוונה למשה אין בזה ההדגשה (דיתור) התיבה „ואתה תצוה" (ולא „ותצוה").

(12) ר"פ תרומה. ראה חומת אנך שבהערה 10.

(13) טושיע שם.

(14) נזיר יד, א.

(*) וכמו שמפרש בזה שמת (שאין כוונתו לו' אדר עתה לאחר מיתת משה, כ"א) „ביום מותו ב'ו' באדר מסתמא רבים נדרו בנדר ורבו נזירים בישראל". ועד"ז בפי' הרא"ש „ביום שנפטר כו'". וכ"ה בשטמ"ק בשם הר' עזריאל.

וואָרום בנדרים, "הלך אחר לשון בני אדם"¹⁸, ובלשון בני אדם, אויב אַ מענטש זאָגט "ז' אדר" (א זמן רב) לאחרי מיתת משה, מיינט ער געוויס ווי דאָס איז בזמן האמירה — לאחר מיתתו. ואעפ"כ איז דאָ אַ סברא אַז ער מיינט אַ יום¹⁹ שמחה²⁰.

נאָך שטאַרקער איז די שאלה: די גמרא זאָגט אין מגילה²¹, "כיון שנפל פור בחודש אדר שמח (המז) שמחה גדולה אמר נפל לי פור בירח שמת בו משה ולא ה' יודע שבשבעה באדר מת ובשבעה באדר נולד". איז פון דער גמרא משמע אַז דער "בשבעה באדר נולד" האָט גובר געווען דעם "בשבעה באדר מת" און עס איז געווען "ונהפוך הוא" — דער נס פון פורים, שמחה.

זעט מען דאָך אַז יום לידת משה איז אַ (גורם צו אַ) יום שמחה בכל הזמנים,

ובפרט ע"פ פירש"י שם²², "כדאי הוא יום הלידה שיכפר²³ על המיתה"²⁴ — איז גאָר משמע אַז ס'איז נאָר אַ יום שמחה.

ד. וועט מען דאָס פאַרשטיין בהקדם דברי הגמרא²⁵, "כשם שמשכנס אב ממעטין בשמחה כך משכנס אדר מרבין בשמחה". ויש לברר: דער ענין פון "מרבין בשמחה"²⁶ איז אַ שנה מעוברת — צי עס איז אויך באדר ראשון אדער נאָר באדר שני²⁷?

לכאורה איז דאָס מבואר ע"פ פירש"י²⁸, וואָס איז מפרש די גמרא משכנס אדר "ימי ניסים היו לישראל פורים ופסח" — וואָס דאָס איז נאָר באדר שני²⁹. אָבער י"ל אַז פון דעם פירוש רש"י איז ניט קיין רא"י, ואדרבה: מען קען גאָר מדייק זיין להיפך.

ובהקדם השאלה הידועה: וואָס איז רש"י דאָ מוסיף "פסח" — וואָס פאַר אַ שייכות האָט דאָ פסח?

פאַראַן מפרשים³⁰ וואָס זאָגן, אַז רש"י איז אויסן דערמיט צו פאַרענטפערן

(18) נדרים ל, ב. וש"נ.

(19) ובפ"י הרא"ש (ועד"ז בתוספ' הרא"ש בשטמ"ק) נזיר שם מפורש, "שהרי גם ב' באדר נולד וכמו כן הוא יום משתה ושמחה". ועד"ז בשטה לחכמי איורא נזיר שם, "והוא יום משתה ושמחה". (20) במאירי נזיר שם: "הן שיכין לומר על משה שמת בו ולא שתה יין בכל אותו היום כלומר שיום מותו ודאי לא נתעסק בצרכי גופו כלל". ועפ"ז לכאורה י"ל גם לאידך, שכוונתו "כמשה בשבעה באדר" כמו שמצינו, "ששמח משה" ביום מותו — ראש פירש"י תבא כט, ג.

אבל — אינו, כי שמחת משה אז ה' מזה שאמרו בניי, אף אנו עמדנו בסיני כו", ופשיטא שאין מקום לומר שיה' יום ז' באדר יום שמחה לכל הדורות מפני שאז אמרו בניי כו' (כמו שלא קבעו יום שמחה ביום דיווח ישראל נגד ההר, כשנדבו דים והותר למשכן בב' ימים) (במדבר פ"ב, טז). וראה רמב"ן ויקהל לו, ג. וטו"ו. ועוד זאת — עד כי שזה יבטל הצער שמת אז! בסגנון אחר: הצער שמת קשור בז' אדר. משאיכא אמירת בניי הנ"ל — ה"ז גילוי מעמדם שהם דבקים וחפצים במקום. ופשוט.

(21) יג, ב.

(22) ד"ה ובשבעה.

(23) להעיר משייכות פורים לכפרה ע"פ מש"כ בתקרי (תכ"א, נז, ב), "כפורים" הוא, "כ'פורים".

(24) כ"ה ברש"י שבע"י, וברש"י בשבט — בשינוי לשון קצת.

(25) תענית כט, סע"א.

(26) הובא במג"א סי' תרפ"ז סק"ה. וכבר שקוט בהטעם שלא כתבו הרמב"ם ולא בטוש"ע (ראה שו"ת חת"ס א"ח סק"ס. ומה שהקשה על דבריו בנמוקי א"ח סי' תרפו). וראה לקו"ש ח"א ע' 338 בהערה. ובאורכה — שיחת פורים וש"פ תשא תש"א. ואכ"מ.

(27) ראה שאלת יעב"ץ שבהערה 29. ומזה גופא מוכח שאיין פשוט כ"כ.

(28) תענית שם ד"ה משכנס.

(29) ראה שו"ת שאלת יעב"ץ ח"ב ספ"ח, וי"ל עוד כו'.

(30) א"ר א"ח סי' תרפה מק"ת.

מען דאך דאן געדארפט מרבה זיין בשמחה נאך מער ווי בניסן (וואס פסח איז מדברי תורה ואין צריכין חיזוק)³⁵, און אפילו מער פון אדר — וואס קריאת המגילה פון פורים איז דאך (ניט א סתם דרבנן, נאר) מדברי קבלה³⁴.

אנדערע לערנען³⁵, אז מיטן זאגן „פורים ופסח“ מיינט רש"י, אז היות ווי בחודש אדר האבן זיך אנגעהויבן ימי ניסים רצופים ותכופים זל"ז דעריבער איז דוקא „משנכנס אדר מרבין בשמחה“ (משא"כ בכסלו ווען ס'זיינען ניט געווען ניסים „רצופים ותכופים זל"ז“).

אבער אויך דאס פאדערט ביאור: וואס איז די שייכות (סמיכות בתוכן) צווישן פסח און חודש אדר, אז צוליב דער סמיכות פון אדר צו פסח זאל מען שוין אין התחלת אדר מרבה זיין בשמחה³⁶.

ה. איז דער ביאור אין דעם: די גמרא זאגט „משנכנס אדר מרבין בשמחה“ — אז גלייך פון התחלת החודש איז מען מרבה בשמחה [און] „הלכך בר ישראל דאית לי דינא בהדי

פארוואס „מרבין בשמחה“ איז נאר אין חודש אדר מצד דעם נס פורים, און ניט אין חודש ניסן מצד די ניסים פון פסח? איז דעריבער רש"י מוסיף „ופסח“ — אז אין הכי נמי, אויך בניסן איז מען מרבה בשמחה מצד פסח שבו.

אבער עס איז מובן, אז ס'איז שווער אזוי איינצולערנען אין רש"י, ווארום אויב רש"י וויל זאגן א דבר חדש ובפרט וואס איז נוגע למעשה (אז אויך ניסן דארף זיין „מרבין בשמחה“), האט ער דאס געדארפט זאגן ברור, און ניט פארלאזן זיך אז מען וועט עס פארשטיין פון א רמז פון א ווארט³¹.

אויך: לפי"ז האט מען דאך געדארפט מרבה זיין בשמחה אויך אין חודש כסלו מצד דעם נס חנוכה³² [ואדרבה: ווי-באלד אז חנוכה איז בלויז מדרבנן, וואס דברי סופרים צריכין חיזוק³³ — האט

(31) ולהעיר מהמדובר כמ"פ (ראה לקו"ש ח"ה ע' 281, ח"י ע' 26) שהלכה צריך לומר בלשון ברור (ואפילו אם הוא לשון מגונה).

(32) בפשטות י"ל כי אי אפשר שיהא בהמסובב מה שאין בהסיבה, כי גם ימי חנוכה עצמם לא קבעום למשתה ושמחה כ"א בהלל והודאה (שבת כא, ב. תשו"ע א"ח סי' עת"ר ס"ב), ומשא"כ פורים שקבעו למשתה ושמחה (וידוע דברי הלבוש וט"ז שם סק"ג בטעם החילוק).

אבל להעיר: (א) לדעת הרמב"ם (הל' חנוכה פ"ג ה"ג) ויטוד — גם חנוכה הם ימי שמחה (ראה הוספות לשו"ע אדה"ז חא"ח סתר"ע — מבעה"מ דברי נחמי' (וש"נ)). וראה בארוכה לקו"ש ח"י ע' 142 ואילך.

(ב) המרבין בשמחה (המדובר בפנים „משנכנס אדר“) הוא לא „שמחה ומשתה“ (ריבוי סעודות וכיו"ב) כבפורים, כ"א איוו שמחה שמהי, גם שמחה בעניני הרשות (ראה לקו"ש ח"ד ע' 1274. נמוקי אור"ח שם בסופו).

וראה לקמן בפנים מהיעבץ.

(33) תענית יז, ב. ר"ה יט א (ושם, שלכן הימים הכתובים במגילת תענית שם לפניהם ולאחריהם אסורין, משא"כ שבתות וי"ט).

(34) ראה בעל המאור ספ"א דמגילה, דבורים (לבני ארביסר) לא נאסר יום שלפניו בתענית דדברי קבלה אין צריכין חיזוק. וראה אחרונים בשו"ע א"ח סתר"ע, שאסור להתענות לפניו בחנוכה. וראה ב"ח אור"ח סי' תרפ"ו.

(35) שו"ת שאילת יעב"ץ ח"ב שם. וראה שו"ת חת"ס שם.

(36) בשאילת יעב"ץ שם, דאי משום פורים גרידא איכ לימא נמי ניסן וכסלו אלא ע"כ משום שהתחילו ימי ניסים רצופים ותכופים זל"ז, ולכאורה י"ל שמפרש „משנכנס אדר“ היינו „משנכנס אדר“ ואילך — כולל חודש ניסן,

אבל (נוסף על השאלה שבפנים: מהי השייכות ל„משנכנס אדר“ — להתחלת אדר — הרי) איז דומה ל„משנכנס אב“ שפשיטא שקאי רק על אב (ולא על החודש שלאח"י). ואם כוננת רש"י מדרבין בשמחה קאי גם על חודש ניסן (דלא כ„משנכנס אב כו"י) ה"ל לפרש זה בלשון ברור, וכנ"ל בפנים.

ווארטן צו לייענען די מגילה ב"ד, קען ער זי לייענען מתחילת החודש ווייל "כל החודש כשר לקריאת המגילה" (און דער רמ"א⁴² זאגט אויף דעם, "והכי נהוג"). ולכאורה איז דאך די הצלה געווען ערשט ב"ג?⁴³

און אט די שוועריקייט ווערט פאר-ענטפערט מיט רש"ס לשון "ימי נסים היו לישראל פורים ופסח", כדלקמן.

ו. די הסברה בזה⁴⁴: פון דעם מאמר הגמרא "כשם שמשנכנס אב ממעטין בשמחה כך משנכנס אדר מרבין בשמחה" איז מובן, אז "מרבין בשמחה" אין חודש אדר איז דער זעלבער גדר ווי ממעטין בשמחה אין חודש אב.

אין דעם אונטערשייד צווישן חודש אב לגבי די אנדערע חדשים ווען עס זיינען פארגעקומען מאורעות בלתי רצויים — וואס דוקא ביי אב זאגט מען "ממעטין בשמחה" — געפינט מען צוויי ענינים: (א) "הוכפלו בו צרות"⁴⁴. (ב) ס'איז א "יום חייב", ווי די גמרא⁴⁵ זאגט אויף דעם אז אויך בשני חרב הבית בט' באב ווייל "מגלגלין זכות ליום זכאי וחובה ליום חייב" — וואס י"ל אז דאס איז ניט בלויז מצד דעם חורבן הבית בראשונה באותו יום, נאר אויך נאך פון פריער, כמאמר הגמרא⁴⁶ אויף, "ויבכו העם בלילה ההוא"⁴⁶ — "תשעה באב ה' אמר להם הקב"ה אתם בכיתם בכי של חנם ואני קובע לכם בכי לדורות".

נכרי לישתמיט מיני' באב כו' ולימצוי נפשי' באדר (סתם — אויך אין אנהויב חודש) דבריא מזלי" — ולכאורה: דער נס איז דאך געווען ב"ג אדר, היינט פארוואס דארף זיין די שמחה שוין פון התחלת אדר?

און כאטש אז דער ביטול הגזירה פון אחשוורוש איז געווען א סך פריער ווי י"ג אדר, וכמש"נ³⁷ "בחודש השלישי הוא חודש סיון בשלושה ועשרים בו ג' ויכתב בשם המלך אחשוורוש ויחתם בטבעת המלך ג' אשר נתן המלך ליהודים ג' להקהל ולעמוד על נפשם" — איז אבער ממנ"פ: די כתיבה וחתמה איז געווען נאך בחודש השלישי ג' און דער בפועל וואס ביז דאמאלס איז דאס געווען מחוסר מעשה, ומעשה רב — מען האט געדארפט אנקומען צו מלחמה "להקהל ולעמוד על נפשם", און "נקהלו היהודים בעריהם ג' לשלוח יד במבקשי רעתם"³⁸ — און ערשט ב"ג אדר איז געווען דער נס און ב"ד באדר נחו מאויביהם³⁹, איז פארוואס תיכף משנכנס אדר, נאך איידער ס'איז געווען די הצלה, איז מען שוין מרבה בשמחה?

[און אזוי איז אויך שווער וואס עס שטייט אין דער מגילה⁴⁰ "והחודש אשר נהפך להם מיגון לשמחה", אז דער גאנצער חודש איז נהפך געווארן לשמחה, ומצד דעם זאגט דער ירושלמי⁴¹ אז (אויב איינער קען ניט

(37) אסתר ח, ט ואילך.

(38) ט, ב. וראה מנות הלוי (למגילת אסתר שם) מכמה מפרשים, דאגרות השניות לא ה' ביטול הגזירה שבאגרות הראשונות. וראה תרא' (קכ, ד) שבני ישראל היו בסכנה מפני גזירת המן. שנמשך הזמן כמעט משך שנה היו כולם בכחי' מסיני ממש.

(39) שם טז, יז.

(40) שם כב.

(41) מגילה פ"א ה"א.

(42) א"ח סתרפ"ח ס"ז.

(43) להעיר משות' חת"ס שם. וראה עיין יעקב לע"י תענית שם.

(44) ר"ה יח, ב. משא"כ בשבעה עשר בתמוז כבתוס' שם ד"ה הואיל.

(45) בתענית שם.

(46) שלח יד, א.

„משנכנס אדר מרבין בשמחה“ איז נישט (נאָר) מצד שמחת פורים (יד אדר), נאָר ווייל דער חודש איז אַ חודש זכאי⁴⁹ וואָס האָט געבראַכט צו „ימי ניסים היו לישראל“ — אויך צו פסח (וכנל אַז ישועת ישראל בפסח איז לידתה התחלתה וסיבתה ב'ז' אדר)⁵⁰, און דערפאַר איז תיכף משנכנס אדר מרבין בשמחה⁵¹.

[און דערמיט איז מובן פאַרוואָס מען זאָגט „החודש“⁵² אשר נהפך להם ג' (און „כל החודש כשר לקריאת המגילה“) — וואָרום דער נס פורים האָט זיך אָנגעהויבן נישט פון יום י' אדר, נאָר גלייך בתחילת הגזירה איז שוין געווען צוגעגרייט דער נס מצד דעם גורל וואָס איז אויסגעפאַלן בחודש אדר וואָס איז אים איז ז' אדר]⁵³.

לויט דעם קומט אויס, אַז דער „מרבין בשמחה“ פון חודש אדר איז אויך עד"ז: ס'איז הוכפלו בו הניסים און ס'איז אַ יום זכאי.

וואו געפינט מען אַט די באַזונדער-קייט פון חודש אדר? איז דאָס אין דער גמרא הנ"ל אין מגילה: „כיון שנפל פור בחודש אדר שמח שמחה גדולה אמר נפל לי פור בירח שמת בו משה ולא הי' יודע שבשבעה באדר מת ובשבעה באדר נולד“. זעט מען פון דעם, אַז די סיבה וואָס האָט געבראַכט דעם נס פורים בחודש אדר איז דער טאָג פון ז' אדר, ד.ה. דאָס וואָס דער גורל איז אויס-געפאַלן בחודש אדר, דאָס גופא האָט מבטל געווען די גזירת המן אויף דעם חודש, ובמילא איז אין דעם חודש געווען דער נס פורים.

דער אויפטו פון ז' אדר איז וואָס נולד „מושיען של ישראל“⁵⁴ וואָס האָט אַרויסגענומען אידן פון גלות מצרים.

קומט דאָך אויס, אַז בחודש אדר זיינען דאָ ביידע ענינים הנ"ל: ס'איז אַ (חודש וואָס האָט אַ) יום זכאי — ז' אדר; און ס'איז הוכפלו בו הניסים וגאולות — וואָרום דער טאָג ז' אדר איז דער מקור וסיבה פון צוויי גאולות: די (ישועה ו)גאולה פון מצרים און די גאולה פון פורים⁴⁸.

ווי"ל אַז דאָס מיינט רש"י מיטן מוסיקף זיין „(פורים ו)פסח“: דער גדר פון

(49) להעיר שגם יום הולדת האבות פעל על כל החודש, שנק' „ירח האיתנים“ (ר"ה יא, א).
(50) ואין רש"י צריך לפירוט בפירוש כי מאחר שמעתיק תיבת „משנכנס אדר“, ימי נסים היו לישראל פורים" ויודעים השייכות דפורים (פרשת הגס דפורים) ל„משנכנס אדר“ — לכל ימי חודש אדר, אותה השייכות יש גם לפסח לה„משנכנס אדר“.

(51) להעיר על השייכות דפורים לפסח דביום ב' דפסח בסעודת אסתר נתלה המן, ועד שגם עכשיו „טוב לעשות איזה דבר בסעודה ביום ב' לזכר“ זה (מג"א אורח רצח"ט, שריע אדה"ז שם ס"ב).

(52) כן להעיר מהרגום שני עה"פ דרך הפלת הפור מחודש לחודש עלתה בידו ולא ד.מיום ליום" דמפרשו יום בשבוע (ולא כפרש"י). וצע"ק דעפ"ז — היום בחודש לא נקבע ע"פ הפור.

(53) ע"פ כהנל' יומתק המשך הגמרא בתענית שם „אר"פ הלכך בר ישראל דאית לי דינא בהדי נכרי לישתמיט מיני באב דריע מזלי ולימצי נפשי באדר דבראי מזלי" ובתוס' שם ד"ה אמר ר"פ „פירוש משום דאמר לעיל מגלגלין חובה ליום החייב“ (ראה שו"ת חת"ס שם, ונדחקו התוס' דקאי אלעיל דמגלגלין כו' ורמב"ם סיל כפשוטו אדרב קאי), וע"פ הנ"ל י"ל [נוסף על הפשוט שגם לתוס'

(47) וכבסוטה שם: ראו שמושיען של ישראל במים הוא לוקח עמדו וגורו כל הבן בו כיון שדחיוהו למשה כו'.

(48) וי"ל שפ"ז הרי זה מתאים לפי ה' בתוס' ר"ה שם דצרה אחת הוכפלה בו (ראה טו"א שם דפי' ב' עיקר, וראה ח"י הריטב"א שם). ועד"ז בנדרים דהיו ב' גאולות (ראה מגילה ו, סעי'ב, מסמך גאולה לגאולה).

ענינים, סיי שמחה און סיי היפך השמחה: לויטן ערשטן טעם — אז דער תענית איז ווייל ס'איז א יום חייב — דארף מען ניט פאסטן, וואָרום וויבאלד אז דאָס איז אויך א יום שמחה (עס האָבן געטראָפֿן ענינים טובים), ווייזט עס דאָך אז ער איז ניט קיין יום חייב. משא"כ לויטן צווייטן טעם — אז דער תענית איז צוליב ענין התשובה — דארף מען פאסטן, ווייל עס מוז זיין דער „והחי יתן אל לבו“ — „לפתוח דרכי התשובה“ [וואָרום דאָס וואָס ער איז אויך א יום שמחה איז ניט קיין סתירה צום ענין התשובה — ואדרבה, מ'געפינט באַ שמחת בית השואבה, וואָס „מי שלא ראה שמחת ביה"ש לא ראה שמחה מימיו“⁵⁹ האָט מען מערער געווען אויף תשובה „מי שחטא ישוב וימחול לו“⁶⁰].

עפ"ז איז אויך פאַרשטאַנדיק בנוגע ל' אדר: וויבאלד אז מען געפינט אז דאָס איז א יום שמחה, ביז אזאָ יום זכאי וואָס האָט גורם געווען דעם גאַנצן נס פורים, און — ביז אז דאָס פועלט אז דער גאַנצער חודש ווערט א זמן פון (מרבין ב) שמחה — איז מובן, אז דער תענית פון ז' אדר ווייל בו מת משה רבינו איז ניט מצד דעם וואָס ער איז א יום חייב, נאָר „לפתוח בדרכי התשובה“. און דאָס וואָס ביים זה נולד איז אדרבה גאָר מסייע אז די תשובה זאל זיין אין א העכערן און בעסערן אופן, מתוך שמחה⁶¹, פונקט ווי אלע מצות דארפן געטאָן ווערן מתוך שמחה⁶².

ז. והנה דעם טעם אויף די ימי התענית וואָס ווערן אויסגערעכנט אין שו"ע⁵⁴, „אלו הימים שאירעו בהם צרות לאבותינו וראוי להתענות בהם“ (ו' אדר בתוכם) קען מען מסביר זיין אויף צוויי אופנים:

(א) וויבאלד אז „אלו הימים שאירעו בהם צרות לאבותינו“ זיינען זיי היפך השמחה, ימים חייבים, ובמילא „ראוי להתענות בהם“ אויף צו באַוואַרענען עס זאלן ניט זיין קיין ענינים בלתי רצויים [וואָרום כאָטש „אין מזל לישראל“⁵⁵ איז דאָך דער פירוש אז „ע"י תפלה וזכות משתנה מזלו לטובה“, ווי רש"י זאָגט⁵⁶, ובמילא דארף אין די טעג זיין א תענית אויף אַראָפֿעמען דעם ענין פון „חייב“].

(ב) וויבאלד אז אין די טעג האָבן געטראָפֿן ענינים היפך השמחה, ובפרט הסתלקות של צדיקים, דארף זיין „והחי יתן אל לבו“⁵⁷, און דעריבער איז מתענין, „כדי לעורר הלבבות לפתוח דרכי התשובה“⁵⁸.

די נפק"מ צווישן די ביידע הסברות איז: אין א טאָג ווען ס'זיינען דאָ ביידע

קאי „הלכך“ אדרב, אלא שמוסיף בטעם ר"פ „משום דאמר לעיל מגלגליו“ לכן כיון שבאב ממעטין ובאדר מרבין „הלכך“ באב לישתמיט כו', אבל זה לבד אינו מספיק כי דוחק לומר שרק מצד הענין דממעטין או מרבין בשמחה יקרא יום זכאי ויום חייב, וע"פ הנ"ל י"ל שקאי בהמשך לחוכו הסבא דרב, שזה שמרבין בשמחה באדר הוא מצד ימים זכאין כו' שנלמד מהפכו באב, ולא רק מצד הדין דמרבין בשמחה. וראה ריטב"א שם.

(54) אר"ה ס' תקפ.

(55) שבת קנו, א.

(56) שם ד"ה אין מזל. וכ"מ מדברי ר"י אמר רב שם „צא מאיצטגנינות שלך וכו' מהדרנא ומוקמינא לי במורח" דיש מזל. וכן מוכח מהמשך כל הסוגיא שם.

(57) קהלת ז, ב.

(58) לשון הרמב"ם רפ"ה מהל' תעניות.

(59) סוכה נא, א (במשנה).

(60) שם נג, רע"א.

(61) ראה אגה"ת פ"א. ובכ"מ.

(62) ראה רמב"ם סוף הלכות לולב. תניא פכ"ו.

לישראל" זיינען שוין פאַראַן אויך אין חודש אדר ראשון — אין פורים ושושן פורים קטן וואָס „יומי נס והצלה הם“⁶¹ [כאַטש כמובן, אַז דאָס קומט ניט צו דעם „מרבין בשמחה“ פון דעם אדר ווען מ'פּראַוועט פורים ממש, וואָס דאָן זיינען דאָ די „ימי ניסים לישראל“ בפועל ממש].

ט. ע"פ ה"ל אין מעלת יום ז' אדר אַלס לידת משה, ווערט לכאורה ערשט ניט פאַרשטאַנדיק: פאַרוואָס געפינט מען אין שו"ע נאָר דאָס וואָס מתעניין ב' אדר שבו מת משה, און מען געפינט ניט קיין שום ענין פון שמחה אַלס זכר צו לידתו ב' אדר?

וי"ל אַז היא הנותנת: וויבאַלד אַז דער ענין פון יום זכאי פון דעם טאָג איז אַן ענין נעלה ביותר, קען דאָס ניט אַראַפּ-קומען בגילוי למטה איז אַ שמחה גלוי, נאָר דאָס בלייבט בהעלמו און עס פועלט בדרך סיבה⁶² באופן נבדל.

דוגמא לדבר בהלכה: יו"ט וואָס איז (נאָר) מקרא קודש און מען איז מבדיל

און ווי רש"י זאָגט בנוגע לנס פורים, „כדאי הוא יום הלידה שיכפר על המיתה ד.ה. אַז אויך דער יום המיתה ווערט באַווירקט פון יום הלידה.

ח. עפ"ז איז מובן בנוגע לשנה מעוברת: היות אַז לויטן מג"א איז דער תענית ז' אדר באדר ראשון, וואָס דער פון איז מובן אַז אויך דער ענין השמחה, וואָס ער איז אַ יום זכאי מצד לידת משה, איז אויך ב' אדר ראשון (כנ"ל, אַז הקב"ה יושב וממלא שנותיהם של צדיקים מיום ליום)⁶³,

קומט דאָך אויס, אַז אויך משנכנס אדר ראשון דאַרף זיין אַן ענין פון מרבין בשמחה⁶⁴, מצד דעם ביאור ה"ל פון רש"י, וויבאַלד אַז אין דעם חודש⁶⁵ איז דאָ דער יום זכאי פון ז' אדר וואָס האָט געבראַכט די ימי ניסים לישראל פורים ופסח⁶⁶, ובפרט אַז די „ימי ניסים

63 וגם: הרי הקב"ה מקדים רפואה למכה (ראה מגילה שם) וכדאי הוא יום הלידה שיכפר על המיתה (כפרשיי מגילה שם) שלכן גם יום זכאי דלידה מובן (שענינו) הוא באדר א'.

וע"פ ה"ל דיום ז' אדר הוא בעצם יום זכאי ב' (שהביא להניסים), י"ל שזהו כמו שנעשה לו נס באדר בשנה פשוטה וקבל עליו לעשותו יום שמחה בכל שנה — שיעשה אותו באדר ראשון (י"א במג"א סתרפ"ז סק"ה. וכן פסק בפר"ח א"ח סו"ס תרצ"ז), ולהעיר מהוכחת התרומת הדשן שם (הובא במג"א ס' תפס"ח סק"כ) בתענית יום שמת בו אביו שהוא באדר א' מדאמרין בגמרא מגילה ו, ב. עיי"ש.

ולפי ה"ל י"ל דאין שייך בזה הסברא „אקדומי פורענותא לא מקדימין“ ועיי"ש בשני (ראה שו"ת חת"ס שם ס' קסג), כיון שהוא יום שמחה וגם התענית אינו מחמת צער וכו' כנ"ל.

64 ולא כמ"ש בשאילת יעבי"ז שם ח"ב. 65 ולהעיר דאדר ראשון נקרא אדר סתם לענין שטרות ונדרים משא"כ אדר ב' (דעת ר"י בנדרים סג, א. וכו' להלכה טור א"ח ס' תתכ. רמ"א שם סתכ"ז. טושי"ע חרי"מ ס' מג סכ"ח).

66 ולהעיר מירושלמי מגילה פ"א ה"ה (הובא בשו"ת חת"ס שם) אותה השנה היתה מעוברת וא"כ

הנס ה"י באדר. וגם לפי פירוש החת"ס שם שהי מובן שראוי להתעבר ונמלכו בי"ז ולא עברוהו להאי שתא (וראה עדי"ז ביערות דבש ח"ב דרשה ב' (צד, ג) מירושלמי, דגוירת המן ה"י על אדר ראשון כו', ומרדכי צוה כו'), הרי ע"פ ה"ל ממגילה (יג, ב) ד' אדר הפך הגיוורה חת"כ כשהפיל הגורל מיגון לשמחה, נמצא שפעולתו היתה באדר א', וראה שו"ת חת"ס שם. ויערות דבש שם.

67 ב"י סו"ס תרצו. וראה ב"י שם דלכמה דיעות הם ימי משתה ושמחה. ובדרכי משה שם ממנהגים וממהרי"ל. וראה חמד משה שם סק"א שאם אמר ועל הניסים בי"ד אדר אין מחזירין אותו שרי מדינא ה"י ראוי לעשות באדר א' כו' אלא משמך גאולה כו' עדיף אי"כ מ"מ הוה מעין המאורע.

68 ראה ביאור החילוק דסיבת הסיבות ועילת העילות (מאמרי אדרה) — הנחות הר"פ ע' קלא. אוה"ת יתרו ע' תשלח ואילך. ביאוריה (להצ"צ) ע' לט. המשך תעריב פפ"ב. ובכ"מ.

משא"כ בעת הלידה איז דאך ניטא דער גילוי פון דעם צדיק⁷⁵, עס איז בלויז בכח, און דעריבער איז די שלימות ענין הלידה וההתגלות פון צדיק ביום הסתלקותו⁷⁶.

ועפ"ז איז מובן וואס מען געפינט ניט אין שו"ע וועגן מאכ'ן א שמחה ב' אדר יום הולדת משה רבינו⁷⁷, ווארום די שלימות הגילוי וההמשכה פון יום ההולדת ווערט ביום ההסתלקות און דעמאלט איז דאס א המשכה נעלית ביותר באופן של רוממות⁷⁸, און בגילוי אין לבושי עוה"ז זעט זיך נאך דער ענין

בין קודש שלו לקודש דשבת איז מ"ע מה"ת ושמחת בחגך⁷⁹, משא"כ בשבת וואס קודש היא (ביז בהבדלה פון קדושת יו"ט ועד כדי כך אז דאס קומט בהמשך צו די אנדערע הבדלות⁷⁰).

י"ד. די הסברה אין דעם וועט מען פארשטיין בהקדים וואס „הקב"ה יושב וממלא שנותיהם של צדיקים מיום ליום" — אז מתים ביום שנולדו. וואס דער טעם פנימי בזה י"ל⁷¹, ווייל ביי צדיקים איז זייער שלימות ותכלית ענין הלידה (זייער לידה והתגלות) ביום הסתלקותם. ווארום דעמאלט ווערט נתגלה (צו די תלמידים) פון „רוח רבם העצמיות"⁷² מערער און העכער ווי בעת נשמתו איז געווען מלוכש אין גוף, און דעמאלט איז מאיר נאך א העכערע הארה, וואס איז מאיר מלמעלה „מעליית רוחו ונשמתו למקור חוצבו כו" און די הארה איז „מאירה על כל תלמידיו שנעשו עובדי ה'" און „מכנסת בלבם הרהורי תשובה"⁷³ ומעשים טובים, נאך די הארה איז „בהעלם והסתר גדול כמו שמש המאיר לכוכבים מתחת לארץ כדאיתא בתיקונים על משה רבינו ע"ה שאחר פטירתו מתפשטת הארתו בכל דרא ודרא לששים רבוא נשמות כמו שמש המאיר מתחת לארץ לששים רבוא כוכבים"⁷⁴.

(69) ראה טו, יד.

(70) להעיר ממגילה (יו, ב) רש"י ד"ה אתחלתא כיון דשם גאולה עלה כו".

(71) ראה לקו"ש ח"ה ע' 86 (שוה"ג הא' להערה 1) מספר רסיסי לילה. אלא דשם הוא לענין עליות הצדיק עצמו משא"כ בהמבואר לקמן בפנים הוא גם לענין השפעתו לצאן מרעיתו.

(72) כן הוא בהדפוסים שראיתי — ולכאורה צ"ל „הנעצמית" וכמושיכ תיכף בהמשך הענין.

(73) עפ"ז מובן ביותר ביאור הגיל בפנים בתענית ז' אדר.

(74) אדה"ז באגה"ק ביאור לס' דף. וראה דרושי ליג בעומר שם סידור (דש, ב"ג), ובכ"מ.

(75) אפילו בלידת משה „שנתמלאה כל הבית כולה אור" (סוטה יג, א וראה שם יב, א). וראה אור"ח עה"פ איז זה בדומה לזל להגילוי שלאח"ז, כמובן.

(76) עפ"ז יש לבאר (בפנימיות הענינים) מה שאיתא במגילה שם „ולא ה' יודע שבו באדר מת ובשבעה באדר נולד" (לכאורה: א) הרי שבו באדר מת — ידע, והוליל „ולא ה' יודע שבו באדר נולד" (ב) באמרו ב' הענינים הוליל בסדר הפוך, שהרי הלידה לפני המיתה —

אלא שהמן לא ה' יודע ענינה של מיתת משה (מיתת צדיקים), שבו באדר שמת אז בא לידו שלימות ענין הלידה והגילוי שלו (וזה פעל שהחודש יהפך כו). וראה לקו"ש ח"ז ע' 362. וראה יערות דבש ח"א ורשה ח (מה, סעי' ובכ"מ שם). חכ"ז ע' 1 ואילך. חת"ס עה"ת פרשתנו (דרוש לו) אדר א', תקצט ד"ה ותרא אותו ואילך. ובכ"מ.

(77) להעיר שגם כפשוטו — יש ללמוד מתוך הכתובים שבו אדר מת (ראה קידושין לה, א), משא"כ לידתו ב' אדר, נלמד רק במדרש חכמים כו' (תדא"ג מגילה שם). וכן ה' בנוגע ללידתו כפשוטה, שהוצרך להיות „ותצפנהו" (שמות ב, ב. סוטה שם יב, ב), משא"כ מיתתו ה' מפורסמת „ויבכו בני" (ברכה לד, ח. וראה סוטה יג, סעי'ב).

(78) ראה תרא פט, ד. ד"ה באתי לגני השי"ת פ"א, דגילוי הסוכ"ע שלמעלה מעולמות נק' בשם אסתלק כי הגילוי הוא בבחי' רוממות.

„ואתה תצוה“: דער לשון „ואתה“ ווייזט אויף עצמיות וואס איז העכער פון שם ותואר⁸⁰, „תצוה“ איז (אויך) פון לשון צוותא וחיבור⁸¹, ד.ה. די צוותא וחיבור פון אידן (המצווים) מיט די עצמיות פון משה, וואס פארבינדט אידן מיט עצמות א"ס (המדבר אל ה' ואתה)⁸² —

און דאס איז דער תוכן הפנימי פון ז' אדר, אז דעמאלט איז דער תכלית השלימות אין לידת והתגלות משה צו אלע אידן, העכער פון שם וגילוי, באופן של „ואתה תצוה“.

(משיחות ש"פ תצוה (יד' אדר), ש"פ תשא (שושן פורים קטן) — תשכ"ז)

המיתה, און מצד דעם איז דאס א יום תענית⁷⁹, והחי יתן אל לבו.

יא. לפי'ז איז מובן דער רמז ושייכות פון עניני ז' אדר צו פ' „ואתה תצוה“⁷⁹: בגלוי שטייט טאקע ניט אין דער סדרה משה'ס נאָמען, וואָרום דער ענין פון ז' אדר ווי דאס איז בגלוי איז אן ענין פון יום התענית — הסתלקות.

לאידך, איז בפנימיות דאס וואס עס שטייט ניט שמו של משה ווייל עס איז מאיר עצמיות פון משה וואס איז העכער פון שם (וגילוי), און דאס דריקט זיך אויס אין דעם נאָמען פון דער סדרה

79 עפ"ז יובן זה שנשיא חביד — לאחרי שקבלו הנשיאות (כידוע סיפור החסידים בחילוק הנהגת כ"ק אדמו"ר מהר"ש ב' באדר בעברו לפני התיבה לאחרי פטירת אמו, ולאח"ז — בהסתלקות אביו כ"ק אדמו"ר הצ"צ) לא היו אומרים תחנון בשבעה באדר, כי באתפשטותא דמשה (— נשיא) בכל דרא ודרא (ת"ז תס"ט) — מאיר בחי' משה בלי הסתרנים וא"כ בהם נמצאת בגילוי שלימות הלידה דבחי' משה.

79* ראה גם בארוכה לקריש חכ"ז ע' 204 ואילך. וראה לקריש חכ"א הנ"ל הערה 2.

80 ראה ד"ה זאת תורת הבית תרפ"ט פ"א (סה"מ קונטרסים — ח"א ע' מה). וראה גם כלי יקר ריש פרשתנו „לכך נאמר ואתה תצוה שני נוכחיות לומר ואתה כו“.

81 ת"א פרשתנו פב, א. מאור עינים פרשתנו.

82 ד"ה זאת תורת הבית שם. וראה אוה"ת פרשתנו ע' א'תקנא.

פורים

לייענען די מגילה מתוך הכתב און „קראה ע"פ לא יצא".⁶

ב. אין ירושלמי⁷ זאגט ער: „מרדכי ואסתר כתבו אגרת ושלחו לרבנותינו שכן אמרו להם מקבלין אתם עליכם שני ימים הללו בכל שנה כו" — ד.ה. ביידע, מרדכי ואסתר, האבן (געשריבן און) געבעטן וועגן זכרון פורים וכו' ניט (ווי אין בבלי וואו עס ווערט דערמאנט נאָר) אסתר אליין („שלחה להם אסתר.. קבעוני.. כתבוני").

מען קען אבער זאגן, אז דאָס איז ניט אַ פלוגתא (און דערצו נאָך — אין אַ מציאות) צווישן בבלי און ירושלמי (צי די בקשה איז געקומען פון אסתר אליין, אָדער פון ביידע צוזאַמען)⁸, נאָר עס רעדט זיך וועגן באַזונדערע⁹ ענינים¹⁰: אין בבלי — וועגן דער תקנה פון קריאת המגילה

[וואָס דערפאַר טייטשט אַפּ רש"י „קבעוני" — „ניט נאָר) ליו"ט (נאָר

א. די גמרא זאָגט אין מגילה¹: „שלחה להם אסתר לחכמים קבעוני לדורות" — אסתר האָט געבעטן מען זאָל קובע זיין י"ד וט"ו אדר „ליום טוב ולקריי להיות לי לשם".²

דערנאָך ברענגט די גמרא אַ צווייטן מאמר אין דעם: „שלחה להם אסתר לחכמים כתבוני לדורות" — אסתר האָט געבעטן, אַז מען זאָל די מגילה (וואָס איז אויף איר נאָמען) פאַרשרייבן „עם שאר הכתובים".³

ד.ה. פריער האָט זי נאָר געבעטן „קבעוני לדורות" — „ליו"ט ולקריי" — מען זאָל יעדעס יאָר לייענען דעם סיפור פון פורים, עס מוז אָבער ניט געלייענט ווערן מתוך הכתב⁴; דערנאָך האָט זי געבעטן אַז די מגילה זאָל ווערן פאַרשריבן לדורות און זיין אַ חלק פון „כתובים" — וואָס דערפאַר מוז מען

(1) ז, א.

(2) רש"י שם ד"ה קבעוני.

(3) פרש"י מג"א ט, לב. וראה חדא"ג מהרש"א מגילה שם.

(4) ראה טו"א מגילה שם. הרי"ף לעי מגילה שם (ד"ה שלחה כו' כתבוני כו').

(5) כ"ה בט"א שם. ובא"א קצת י"ל: זה שצ"ל כתיבה הוא רק לצורך קריאתה (אבל לא שניתנה לכתוב להכלל בכתובים" — כד ספרי קודש) — ראה פצעי' לרמב"ם ריש הל' מגילה. וראה תודיה נאמרה (מגילה ז, א) דגם למי' (מגילה שם. ושי"ג) דאסתר. לא נאמרה ליכתוב" — מדרבנן ניתנה ליכתב ולקרות" (וקראה ע"פ לא יצא). ובריטכ"א שם: שלא ניתנה כו' לשמא את הידים אבל מי' ניתנה ליכתוב שלא תהא ע"פ. ועדין הוא בתי' יומא כט. א. וראה קדושת לוי קדושה ראשונה ד"ה תתי'. וראה לקו"ש חכ"ו ע' 222 ואילך.

וידועה השק"ט בזה מאד דברים שבע"פ אי אתה רשאי לכתבם (גיטין ס, ב. תמורה יד, ב). ואכ"מ.

(6) משנה מגילה רפ"ב.

(7) מגילה שם (פ"א ה"ה).

(8) ובפרט שלגירסת היל"ש (עה"פ מג"א ט, כט), ע"י מגילה שם, ועוד (ראה דק"ס שם) — בעל המאמר „קבעוני" בבבלי הוא „רב"י שמואל בר (רב) יצחקי" — אותו בעל המאמר בירושלמי שם.

(9) במסורת הש"ס לירושלמי שם ציין לבבלי כאן. וראה קה"ע שם ד"ה מקבילים „לי"ט ולקריי". — אבל לפי' יש פלוגתא ביניהם. וידוע הכלל שכל מה שאפשר להשוות בבלי וירוש' משווין (יד מלאכי כללי שני התלמודים אות י'. שד"ח (כרך ט') כללי הפוסקים סימן ב' אות א. ושי"ג).

(10) להעיר מצפעי' לרמב"ם שם: ג' דברים עשו אז אחד כתיבת המגילה והב' קריאת המגילה והג' עשיית הסעודה, עיי"ש.